

7 December 2006

'Aids is een armoedeprobleem'

BYLINE: Daphne van Paassen

SECTION: INTERVIEW Nr. 48

LENGTH: 1910 words

interview'Aids is een armoedeprobleem'1 december is het wereldaidsdag. In 1981 werden de eerste gevallen van aids bekend. Vijftientig jaar later lijden veertig miljoen mensen aan de ziekte en zijn al 25 miljoen eraan overleden. Toch is de zaak niet hopeloos. 'We zijn op de goede weg, maar we moeten nog ambitieuzer zijn', vindt Paul Bekkers, de Nederlandse aidsambassadeur. Door Daphne van Paassen fotografie Sabrina Bongiovanni Ooit reisde hij tijdens de Balkanoorlog als diplomaat met minister Pronk door het voormalig Joegoslavië en stuitte daar in de frontlinie op een inrichting voor lichamelijk en geestelijk gehandicapte kinderen. De verzorgers waren gevluht. De kinderen al anderhalve dag aan hun lot overgelaten. Vastgebonden aan bedjes. Uitgemergeld. 'Verschrikkelijk.'Het was een van zijn definierende moments, waarop hij beseftte dat kinderen de allerkwetsbaarsten zijn en dat het die allerkwetsbaarsten zijn die zeker moeten zijn van onze bescherming. Ook nu hij aidsambassadeur is, is hij sterk begaan met het lot van kinderen, van aidsbaby's, aidswezen en de kindhuishoudens. Maar hij uit dat te allen tijde op een uiterst kalme, beleefde, dienstbare manier. Een diplomaat is een diplomaat. Zijn daden doen niet ter zake. Dat hij in Ghana schoolbeurzen uit eigen zak betaalde voor de allerarmste kinderen en dat dat initiatief is uitgegroeid tot een stichting onder de hoede van Herman van Veen, laat hij liever onvermeld. 'Het is niet iets waarvoor je je op de borst slaat, je doet het uit overtuiging.'Aids lijkt in Nederland weggezaakt uit de belangstelling, sinds het hier geen dodelijke ziekte meer is. In zuidelijk Afrika en landen in Azië is het een pandemie die hele generaties wegvaagt. Wat is het beeld dat op uw netvlies staat gebrand? 'Afgelopen juli. Zuid-Afrika. Ik kom een huisje in en daar zit een grootmoeder van een jaar of zeventig. Om haar heen haar vijf kleinkinderen, van wie een met aids en twee besmet met hiv. Ze vertelt hoe eerst haar dochter en daarna haar schoonzoon zijn dood gegaan aan aids, hoe de kinderen op haar stoep stonden, dat ze niet weet hoe ze ze moet voeden want ze kan niet meer werken, of hoe ze ze naar de school moet brengen die kilometers verderop is. Gelukkig heeft dit gezin, via een van de projecten die wij ondersteunen, een maatschappelijk werker in huis gekregen die de grootmoeder helpt en de kinderen naar school brengt. Er zijn wereldwijd inmiddels vijftien miljoen aidswezen. Velen leven in child-headed-households, huishoudens waar bijvoorbeeld een tienjarig kind voor haar broertjes en zusjes zorgt. Hoe gaat ze dat doen? Hoe gaat ze aan eten komen? Door zich te prostitueren waarschijnlijk, waardoor ze zeker besmet wordt met hiv.'Waarom hebben we een aidsambassadeur - en bijvoorbeeld geen malaria- of hongerambassadeur? 'Ik zal de laatste zijn die de problemen van honger en malaria bagatelliseert. Van malaria worden vooral de zwakkeren, kinderen en ouderen, het slachtoffer. Dat is dramatisch en we moeten er veel meer aan doen, maar het probleem bestaat al jaren en het ontwricht samenlevingen niet. Maar wie valt er bij aids weg? Dat is het productieve deel van de samenleving: vrouwen en mannen tussen de 25 en veertig. De artsen, verpleegkundigen, de boeren op het platteland, de leraren, fabrieksarbeiders en niet te vergeten de ouders die kleine kinderen nalaten. Je mist in het straatbeeld een hele generatie. Sommige Afrikaanse landen, zoals Botswana, waren op de goede weg, bezig de armoede uit te komen, maar zijn door aids weer vijftien jaar terug gegooid. De levensverwachting in Botswana is bijna gehalveerd van 64 jaar naar 34. Hoe hoger het aantal aidsbesmettingen, hoe slechter zo'n land het economisch doet. En het wordt ook instabieler. Door een aidsambassadeur aan te stellen laat de Nederlandse regering zien dat ze het onderwerp z- belangrijk vindt dat het om de meest urgente actie vraagt.'Maakt het de rest van de wereld wat uit dat wij een aidsambassadeur hebben? 'Jazeker! Kijk, wij doen in Nederland natuurlijk prettig nuchter over de titel ambassadeur, maar in het buitenland is dat anders; er gaan daardoor letterlijk deuren open. Je wordt als ambassadeur op het hoogste

niveau, tot aan de president, ontvangen. 'Maar dan zit u daar tegenover de minister van gezondheid van Zuid-Afrika die tegen haar bevolking zegt: "Denk eraan, veel knoflook en zoete aardappelen eten - dan komt het helemaal goed: dan krijg je geen aids." Het is toch zinloos om met zo iemand te praten? 'Dat vind ik niet. Je kunt natuurlijk niet buiten je boekje gaan, zij is de minister, maar ik heb haar in vrij directe bewoordingen gezegd dat het echt onzin is wat ze haar volk vertelt. 'En dan? 'Daar is ze dan niet blij mee. 'Maar wat is het nút daarvan? 'Soms duurt het jaren voor je dat ziet. Ik ben niet de enige die kritiek heeft geuit. Op de laatste wereldaidsconferentie in Toronto heeft Stephen Lewis, de speciale afgezant voor aids van Kofi Anan, zich bijvoorbeeld ook in zeer straffe bewoordingen over Zuid-Afrika uitgelaten. En sinds enkele weken lijkt al die kritiek effect te hebben. Het dossier is bij minister Manto Tshabalala-Msimang weggehaald en naar de vice-president gegaan, die er heel anders over denkt. Er zijn ook Afrikaanse leiders die wel het goede voorbeeld geven. De president van Zambia hebben we bijvoorbeeld kunnen overhalen om zich te laten testen. Als hij het doet, doet de bevolking het ook. 'Waarom ligt het zo gevoelig? 'Omdat de ziekte overgedragen wordt door seks en dat is een onderwerp waar in veel culturen niet makkelijk over gesproken wordt. Ook niet in bepaalde westerse landen, overigens. Het is niet voor niets dat het Amerikaanse aidsbeleid veel meer gericht is op behandelen, terwijl minister Van Ardenne in haar beleid de nadruk legt op preventie. Dan moet je voorlichten, condooms verstrekken, geld uittrekken voor kwetsbare groepen als prostituees of homo's. Bij de Bushregering ligt dat gevoelig. Al moeten we ons wel realiseren dat Amerika nog altijd de grootste donor in de strijd tegen aids is en een grootste condoomver-strekker, in absolute termen dan. Per hoofd van de bevolking geeft Nederland het meest. By far. 'In de Nederlandse aidsbestrijding is de achtergestelde positie van vrouwen juist speerpunt. 'De oorzaak achter de voortdurende groei van de epidemie is volgens ons de achtergestelde positie van vrouwen. Ze worden op zeer jonge leeftijd uitgehuwelijkt. In Zuid-Afrika is het eerste seksuele contact van een op de drie vrouwen onvrijwillig: aanranding, verkrachting. Aids is daardoor aan het feminiseren: van de nieuw geïnfecteerden is tweederde vrouw. Wij geloven dat empowerment van vrouwen dat kan stoppen. Geef ze onderwijs, maak ze zelfstandig. 'Maar onderwijs helpt niet tegen verkrachting. 'Onderwijs maakt vrouwen wel mondiger en dus een minder makkelijke prooi voor verkrachters. 'U kent Afrika goed. U heeft op ambassades in Ghana gewerkt, in Congo, in Zuid-Afrika. Helpt u dat in uw werk? 'Als je er zo lang hebt gewoond, ben je je bewust van de allesoverheersende invloed van armoede. Door armoede krijgen kinderen geen onderwijs en zonder onderwijs geen voorlichting. Of als ze wel voorgelicht zijn, hebben ze eenvoudigweg het geld niet om voorbehoedmiddelen te kopen. En armoede zorgt ook voor een psychologische instelling die ook niet erg bevorderlijk is voor de preventie van aids. Ik herinner me een gesprekje met een man in Zambia die om 11.00 uur al aan het bier zat - of een goedje dat daarvoor doorgaat. Ik sprak met hem over hoe hij zijn leven leidde en dat hij toch zo besmet kon raken met hiv. Die man keek me aan met niet-begrijpende blik en zei: joh, ik ben al blij als ik morgen haal. 'Dat zag ik ook bij twee meisjes die zich prostitueerden. Voor twee kwartjes kon je zonder condoom met ze vrijen. Die zeiden: "We hebben nu geld nodig, anders hebben we niet te eten. Dat we dan over een paar jaar ziek worden, dat risico nemen we." Hebben ze een keus? Nee. In de kern is het een armoedeprobleem. 'Dat zegt de Zuid-Afrikaanse president Mbeki ook. Terwijl juist in Zuid-Afrika ook de cultuur van promiscuïteit, van mannen die het vertikken om een condoom te gebruiken en van fabeltjes (seks met een maagd geneest je van aids) een deel van de verspreiding van het virus veroorzaakt. 'Zeker. Het is ook niet alléén een armoedeprobleem. Cultuur speelt een grote rol. Maar alleen het gegeven al dat aids in arme delen van de wereld epidemische vormen heeft aangenomen en in het rijke westen niet, laat zien dat aids sterk aan armoede gerelateerd is. Het gaat ook niet alleen om Afrika. India heeft inmiddels meer aidspatiënten dan Zuid-Afrika. Als China, waar de ziekte enorm opkomt, niets doet heeft het in 2010 het grootste aantal besmettingen. Gelukkig doen ze er wel wat aan. China is een voorbeeld van een land dat adequaat ingrijpt ook omdat het zich realiseert: dit gaat ons veel geld kosten. 'Zo'n economische drijfveer werkt goed. Multinationals als Unilever en Heineken hebben vrij succesvolle aidsprogramma's voor hun werknemers en hun families. 'Wat deze bedrijven doen is lovenswaardig. Maar ik zeg altijd: je kunt meer doen. Je m-et meer doen. Neem Starbier van Heineken. Heerlijk, heb ik veel gedronken. Dat bier kun je echt overal krijgen; in the middle of nowhere. Ik zeg tegen

Heineken: gebruik die distributiekkanalen ook voor de strijd tegen aids. Als je er bier naartoe kunt krijgen, kun je er ook folders en condoms brengen. 'Maar daar hebben bedrijven geen belang bij. 'De bevolking moet op peil gehouden worden om verzekerd te blijven van een arbeidsmarkt en een afzetmarkt. Noem dat maar geen belang. Bovendien zijn bedrijven gediend bij stabiliteit in een land.' Toch overheerst het gevoel hier in het Westen: het is allemaal zo hopeloos. 'Het is niet hopeloos, het probleem is wel degelijk op te lossen. Het is niet iets wat ons overkomt, zoals een tsunami of een virus als de vogelgriep. De aids-epidemie is door mensen gedreven. En dus ook door mensen te stoppen. En er zijn ook echt successen. In landen als Brazilië Haïti en Burkina Faso neemt de epidemie af, door een effectief samenspel van preventie en behandeling. Internationaal is de financiering toegenomen van drie miljard dollar in 2002 tot acht in 2005. 'Het geld wordt goed besteed. Ook aan onderzoek. We verwachten dat rond 2010 een **microbicide** op de markt komt: een gel die vrouwen vaginaal kunnen inbrengen en die hen beschermt tegen aids. We hebben succesvolle projecten die aidswezen ondersteunen. En we zijn in staat gebleken om met een relatief klein bedrag Afrikaanse artsen naar het platteland te krijgen en ze te weerhouden om naar het buitenland te trekken waar ze meer kunnen verdienen. Want dat is natuurlijk van de gekke: dat we onze tekorten in de gezondheidszorg oplossen door Afrikaanse artsen en verpleegkundigen aan te trekken die daar veel en veel harder nodig

zijn.daphne.van.paassen@intermediair.nl Geboren: 29 maart 1961 Functie:
Aidsambassadeur en directeur Gezondheidszorg en maatschappij-opbouw bij het ministerie van Buitenlandse Zaken Opleiding: rechten en propedeuse geschiedenis Eerste baan: reisleider Boek op het nachtkastje: Wild Swans van Jung Chang, Aids and Power van Alex de Waal 'en de Donald Duck van mijn zoontje'. Beste film ooit: 'The Killing Fields heeft destijds grote indruk op me gemaakt: de absurditeit en het wrede van een gemanipuleerde en perfide interpretatie van communisme.' Mooiste land ter wereld: Zuid-Afrika Paul Bekkers is getrouwd en heeft drie kinder